

PRIVACY LEERLING STAAT VOOROP

De meeste schoolleiders verwachten dat het onderwijs binnen een jaar of vijf vrijwel helemaal digitaal is. Gepersonaliseerd leren rukt op, maar daarmee ook het online gebruik, het transport en de opslag van leerlinggegevens. Kunnen de onderwijssector en de ketenpartijen de privacy van leerlingen blijven waarborgen?

Tekst: Martijn Laman / Fotografie: Dirk Kreijkamp

Dit artikel gaat over gegevensgebruik in de digitale onderwijswereld. Gegevens van leerlingen, maar ook van onderwijspersoneel. Namen, adressen, niveaus, toetsresultaten en straks – wie weet – zelfs de vakspecifieke strategieën waarmee individuele leerlingen de meeste vorderingen boeken. Heel persoonlijke gegevens dus, en ook nog eens van minderjarigen. Gegevens waarvoor scholen primair verantwoordelijk zijn en waarmee zij vanzelfsprekend verantwoordelijk omgaan. Momenteel is dat soms minder eenvoudig dan vroeger. Gegevens worden dankzij technologische ontwikkelingen veel sneller en vaker uitgewisseld met andere partijen. Ook kunnen ze worden bewaard op plekken die overal op aarde toegankelijk zijn. (Dan was het afschermen van hangmappen toch eenvoudiger.)

Scholen hebben de bescherming van privacy in het algemeen goed geregeld

Snelle toegang tot leerlinggegevens is een van de grote voordelen van digitalisering. Je kunt er zoveel méér mee. Maar toegankelijkheid roept ook vragen op. Door wie worden leerlinggegevens gebruikt? Voor welke doeleinden? Hoe wordt oneigenlijk gebruik door derden verhinderd? Want hoe toegankelijker de gegevens worden, hoe belangrijker de bescherming: het recht op privacy van leerlingen is niet veranderd. “Die privacy moeten we blijven waarborgen,” zegt Ewald van Vliet, bestuursvoorzitter van de Zuid-Hollandse onderwijsstichting Lucas Onderwijs, “ook als digitale leermiddelen en data-analyse straks nog veel meer kansen gaan bieden

aan de onderwijskwaliteit en de ontwikkeling van onze leerlingen.”

Convenant

In Nederland wordt privacy mede gewaarborgd door de Wet bescherming persoonsgegevens (WBP). Volgens de WBP is de school altijd de verantwoordelijke voor de privacy van leerlingen en bescherming van leerlinggegevens. De WBP noemt leveranciers van digitale leermiddelen ‘bewerkers’.

De normen in de WBP zijn heel breed, vertelt Job Vos, jurist bij Kennisnet: “Zelf gebruik ik vijf vuistregels: gegevensgebruik moet een specifiek doel hebben, directe binding met dat doel hebben, een wettelijke grondslag kennen, er moet sprake zijn van dataminimalisatie, en van transparantie over het gebruik. Wat dat precies inhoudt en hoe je ermee omgaat in de educatieve contentketen, dat willen we inkaderen met het convenant.”

Vos doelt op het convenant over privacy en het gebruik van leerlinggegevens in digitale leermiddelen. De PO-Raad en de VO-raad ontwikkelen dit convenant samen met andere partijen in de educatieve contentketen: de Groep Educatieve Uitgeverijen, Vereniging Digitale Onderwijs Dienstverleners en Koninklijke Boekverkoopersbond (KBB). Het convenant bakent de rollen en verantwoordelijkheden van alle betrokken partijen af en formaliseert de grenzen en mogelijkheden van het gebruik van persoonsgegevens. Zo willen de VO-raad en PO-Raad de sector in een stevige positie brengen om de privacy van leerlingen structureel te waarborgen. Vos, die de VO-raad adviseert bij de ontwikkeling van het convenant, merkt dat scholen de bescherming van

privacy in het algemeen al goed hebben geregeld: “Met een convenant komt het vooral zwart-op-wit te staan. Dat kan voorkomen dat er aannames worden gedaan zoals we die recent in de media zagen passeren. We werken tegelijkertijd aan modeloverkomsten, waarmee scholen eenvoudig kunnen vastleggen wat hun eigen rol is, welke gegevens een leverancier waarvoor gebruikt en waar de grenzen van dat gebruik liggen. Ouders hebben zo de zekerheid dat hun school de privacy goed heeft geregeld.”

Om scholen bij de voorlichting aan ouders te ondersteunen, overlegt de VO-raad onder meer met de Landelijke Ouderraad. “Het is aan onze scholen om te garanderen dat gegevens alleen voor specifieke onderwijsdoelen worden benut en om daarin richting ouders volstrekt transparant te zijn. Ouders moeten weten waar hun kinderen aan toe zijn als zij voor bepaald gebruik toestemming geven,” vindt onderwijsbestuurder Van Vliet.

Doorbraak

De ontwikkeling van een privacyconvenant is een besluit vanuit het Doorbraakproject Onderwijs en ICT. Dit is een gezamenlijk project van de PO-Raad, VO-raad en OCW, gericht op het creëren van wettelijke ruimte en de juiste randvoorwaarden voor de invoering van digitaal lesmateriaal. Huib Gardeniers is onafhankelijk voorzitter van het overleg over het convenant: “Na de zomer stelde de stuurgroep van het Doorbraakproject vast dat de waarborgen voor de privacy van leerlingen bij de inzet van digitale leermiddelen vooral langs twee trajecten verder vormgegeven moeten worden: door te zorgen dat leerlinggegevens niet naar individuele leerlingen zijn te

herleiden (pseudonimiseren) en door het opstellen van dit convenant op sectorniveau. Die opdracht kwam in een stroomversnelling terecht toen eerst RTL4 en vervolgens de politiek de aandacht erop vestigden. Sowieso is het opmerkelijk hoe eensgezind en constructief alle partijen ermee aan de slag zijn gegaan.”

‘Er moeten slimme oplossingen komen, want we gaan steeds meer in de cloud werken en het aantal koppelingen tussen systemen en inhoud neemt toe’

Centraal in het convenant staat de wettelijke rolverdeling bij de uitwisseling van (leerling)gegevens. Gardeniers: “Er wordt tegenwoordig zoveel meer informatie uitgewisseld tussen scholen en derden. Juridisch blijven scholen daarin altijd primair verantwoordelijk. Ook als zij de bewerking uitbesteden. Denk aan een bedrijf dat een programma levert dat voor de school bepaalde leerlinggegevens verzamelt en opslaat. Onze nationale toezichthouder, het College Bescherming Persoonsgegevens, stelt heel duidelijk dat bewerkers zich alleen als bewerkers mogen gedragen. Een bewerker die in opdracht van een school gegevens bewerkt, mag niet zelfstandig besluiten deze gegevens voor eigen doeleinden te gebruiken.” Het belang van de privacybescherming van leerlingen kan niet worden overschat, zegt ook onderwijsbestuurder Van Vliet: “We zien er altijd scherp op toe dat onze scholen de regie houden over leerlinggegevens. De privacy van onze leerlingen en docenten moet altijd zijn gewaarborgd. Daar zullen slimme oplossingen voor

moeten komen, want we gaan steeds meer in de cloud werken en zien het aantal koppelingen tussen systemen en inhouden toenemen. Tegelijkertijd vind ik dat we bij dit onderwerp moeten uitgaan van de vele voordelen die digitale leermiddelen en data-analyse bieden voor de kwaliteit van ons onderwijs en de ontwikkeling van onze leerlingen. Ik kijk wat dat betreft uit naar een toekomst waarin we beschikken over intelligente systemen die inspelen op individuele kwaliteiten van leerlingen en op hen toegesneden vervolgstof kunnen aanbieden.”

De primaire motivatie is het ontzorgen van scholen

De visie van Jurist Vos sluit hierbij aan: “Wie aan gepersonaliseerd leren werkt, heeft gepersonaliseerde leerlinggegevens nodig. Een simpel voorbeeld: stel dat het Pietje niet lukt in te loggen bij een digitaal leermiddel. In dat geval heeft een leverancier bepaalde persoonsgegevens nodig om Pietje hulp te kunnen bieden. Een heel ander verhaal wordt het als die leverancier gegevens wil gebruiken voor de doorontwikkeling van zijn product. Dan hoeft die leverancier helemaal niet te weten wie Pietje is.” Het wie, wat, waarom en wanneer moet daarom strak worden omkaderd, vindt Vos: “Het convenant moet scholen helpen optimaal gebruik te maken van digitale leermiddelen, zonder concessies te doen aan de privacy van een miljoen leerlingen.” Een goede manier om privacy te bevorderen, is het pseudonimiseren van leerlinggegevens. Daarom wordt ook dat aspect meegenomen.

Ontzorgen

Onderwijsbestuurder Van Vliet juicht de komst van een convenant toe: “Het is goed dat er vanuit de sector wordt nagedacht over nieuwe mogelijkheden en voor de bijbehorende vraagstukken een gemeenschappelijk kader te ontwikkelen.”

De primaire motivatie voor de PO-Raad en de VO-raad is het ontzorgen van scholen. Jurist Vos: “Het aanbod aan digitale leermiddelen groeit exponentieel. Juridisch gezien moet je de omgang met persoonsgegevens voor elk nieuw product formeel vastleggen. Zeker voor eenpitters zou dat praktisch ondoenlijk zijn. Als je echter in zekere zin alleen hoeft te weten of de leverancier het convenant onderschrijft en individuele afspraken op een modelbewerkerovereenkomst kunt baseren, wordt dat stukken beter haalbaar.” De genoemde modelovereenkomst(en), die de VO-raad als onderdeel van het convenant ontwikkelt, kunnen scholen naar eigen wens of

inzicht aanpassen. Daarbij hebben ze de zekerheid dat de juiste onderwerpen op de juiste manier aan bod komen. “Scholen weten daarmee dat hun afspraken met leveranciers voldoen aan alle juridische eisen”, vertelt Vos.

Opmaat

Het convenant wordt eind maart 2015 inhoudelijk afgerond. Niet alle relevante partijen zullen het direct ondertekenen. Zo zit de ‘serious gaming’-industrie (die onder meer educatieve apps maakt) niet aan tafel. Dat zegt niet dat die partijen onveilig zijn, wel dat scholen de privacy op een andere manier moeten waarborgen.

‘Het convenant moet scholen helpen digitale leermiddelen optimaal te gebruiken zonder concessies te doen aan de privacy van een miljoen leerlingen’

Een eindstation is het convenant niet, vertelt overlegvoorzitter Gardeniers: “Het is een opmaat naar meer. Voor de continuïteit werken de partijen aan de oprichting van een ketenplatform, waarin zij ook de komende jaren gestructureerd en in formeel verband kunnen overleggen en het convenant verder kunnen ontwikkelen. Denk aan afspraken over gegevensbeveiliging, het meebewegen met Europese privacywetgeving of aan vergelijkbare afspraken richting andere sectoren, zoals de zorg. Al is dat nog toekomstmuziek.”

De scholen van Lucas Onderwijs zijn met die toekomst volop bezig, vertelt bestuurder Van Vliet: “Onze v(s)o-vestigingen geven allen op hun eigen manier vorm aan *21st century skills*. Gepersonaliseerd leren is een hoofdpunt in ons strategisch beleid.” Digitale leermiddelen staan volgens Van Vliet nog wel in de kinderschoenen, “maar straks zijn ze niet meer weg te denken. Ze kunnen ons onderwijs uitdagender, gedifferentieerder en internationaler maken. Waarmee ook de discussie over privacy bepaald nog niet ten einde is.” ■

🌐 Zie voor toekomstige activiteiten van de VO-raad en Kennisnet over dit thema: www.vo-raad.nl, www.kennisnet.nl en de nieuwsbrief VO-actueel. Binnenkort organiseert de VO-raad twee bijeenkomsten voor schoolleiders en bestuurders over privacy en het convenant. Houd ‘bijeenkomsten’ op www.vo-raad.nl in de gaten voor de data.